

Завод за заштиту споменика културе града Београда / Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

Зграда Патријаршије *Patriarchy Building*

Зграда Патријаршије Кнеза Симе Марковића 6

Детаљ-капител

Данашња палата Патријаршије је смештена на простору Варош капије, односно Косанчићевог венца, који се као топоним одомаћио након 1872. године. У овом делу Београда који се простира на делу Савске падине, још од турског освајања 1521. године формира се српско насеље, чије је средиште представљала стара црква Св. Арханђела Михаила

(налазила се на месту данашње Саборне цркве).

За даљи историјски развој Косанчићевог венца нарочито је значајан период након Хатишерифа из 1830. године, када овај део вароши постаје седиште државне власти, културног и верског живота Кнежевине Србије и када започиње његов интензиван архитектонско-урбанистички преображај. Поред

*Изглед старе зграде Београдско-карловачке митрополије,
око 1914. године*

Саборне цркве, током времена подизана су многа друга значајна здања као Конак кнегиње Љубице, Митрополија београдско-карловачка, Државна штампарија, Народна канцеларија и магистрат, Народна библиотека и др. Осим набројаних јавних и приватних здања значајних за историју Србије, очуван је и добар део оригиналне урбанистичке структуре простора Косанчићевог венца, као и неколико изванредних архитектонских остварења, тако да овај део града представља специфичан амбијент који у великој мери презентује историјски изглед старог Београда. Реч је дакле о слојевитом простору, изразитих архитектонских, урбанистичких и историјских вредности, који је једно од најзначајнијих материјалних сведочанстава српске историје у

периоду од краја 18. па до почетка 20. века те је зато заштићен као културно добро од великог значаја.

Палата Патријаршије, као центар црквене власти Српске православне цркве, подигнута је на месту поменуте, старе зграде Београдско-карловачке митрополије, која потиче из средине 19. века и време њеног подизања пада приближно у период градње Саборне цркве. Сам историјат ужег простора старе Митрополије је веома занимљив. Имање на којем се налазила зграда Митрополијског двора је још 1818. године купила држава Србија и на њему се поред Митрополије налазио и конак кнеза Милоша. Сам објекат Митрополије је био изведен као једноспратни, симплификовано и са сведеном архитектонском пластиком. Ипак, без обзира

Источни портал

на скромну архитектонску концепцију грађевине, она је представљала значајну историјску вредност и као таквој поштовање јој је одао патријарх Варнава наручивши од истакнутог сликара Косте Хакмана да направи њену слику пре рушења. Занимљиво је да је Хакман по истој наруџбини урадио и слику мањег објекта смештеног у дубини дворишта Митрополије. За овај скромни објекат је везано предање које говори да је у њој била чувана глава вожда Карађорђа пре него што је послата у Цариград. Обе слике су непосредно по

завршетку биле предате Патријаршијском музеју у Сремским Карловцима.

Због лошег стања и трошности објекта старе Митрополије, одлучено је да се она поруши и да се на њеном месту подигне нова зграда. Године 1930. покренута је иницијатива за подизање репрезентативног патријаршијског двора на Савинцу. С обзиром на спору и неизвесну изградњу Храма Св. Саве на Врачару, која је одлагала планирану реализацију других црквених објеката на будућем Светосавском тргу, одлучено је да се према пројекту архитекте Виктора Лукомског на месту старе Митрополије подигне нова зграда за потребе седишта Српске православне цркве, све док не буде изграђен комплекс на Савинцу. Архитекта руског порекла Лукомски је пројекат израдио 1932. године, а зграда Патријаршије је грађена у периоду од 1932. до 1935. године. По завршетку градње, зграда Патријаршије је добила веома повољне оцене тадашње јавности, а у штампи је описана као импозантна, великолепна грађевина, чији упрошћени неовизантијски стил одговара свештеном делу Београда.

Услед знатног пада терена према Савској тераси, грађевина је добила неједнак број спратова на бочним подужним странама. У сутерену и приземљу су смештене установе СПЦ, канцеларије, архиве и сала за духовни суд. Први спрат је у целини резервисан за патријарха и обухвата апартман, кабинет, капелу, библиотеку, трпезарију, салу за пријем и апартман за високе госте. На другом спрату су радне просторије – сале за седнице, дворана за сабор архијереја, Синод и Патријаршијски савет. Уз источни блок здања прислоњен је депанданс са апартманима за црквене великодостојнике. У унутрашњем дворишту смештена је капела посвећена Светом Симеону Мироточивом, изнад које се уздиже монументално кубе. Поред функције седишта СПЦ, у оквиру зграде Патријаршије смештене су и две веома значајне културне институције: Музеј Српске православне цркве и Библиотека Патријаршије.

Архитектура зграде Патријаршије представља веома комплексно и хетерогено решење. По својим стилским одликама она је требало да задовољи конзервативне наручиоце, па је стога и концепирана као слободна реинтерпретација градитељског наслеђа византијског културног круга. Национални стил је презентован пре свега у пирамидалној структури степенасто суперпонираних маса, аркадним нишама, луковима, конзолама и детаљима пластичне и сликане декорације. Дух академизма је видљив у самој диспозицији основе и решењу распореда просторија, у троделној водоравној подели зона фасада, правилним облицима отвора, истицању подеоних венаца и строгој употреби другостепене пластике. Утицај тада доминантних модернистичких схватања препознаје се у једноставним неутралним површинама зидног платна и карактеристичним правоугаоним прозорима највишег спрата бочних трактова. Ентеријер је обликован репрезентативно, али са извесном строгошћу, сходно његовој функцији.

У оквиру обраде фасада издваја се масивни и свечано обрађени портал, окренут ка Саборној цркви. Одликује га монументалност акцентована карактеристичним, деформисаним кратким стубовима, који представљају препознатљив мотив црквене архитектуре руских емиграната у Србији. Особен ликовни квалитет овог дела фасаде дају рељефни грб и мозаик. Изнад полукружног улаза угледни вајар Владимир Загородњук извео је рељефни грб Патријаршије, који два анђела овенчавају архијерејском митром. Изнад портала је изведена мозаичка представа Јована Претече, израђена по нацрту сликара Владимира Предојевића.

Посебно је значајна богата збирка Музеја Српске православне цркве, смештена у оквиру Патријаршије, која представља изузетну верску, културну и историјску вредност. Намена ове институције од оснивања била је да обједини и

прикаже целокупан развој Српске православне цркве на једном месту, без истицања било које епархије, личности или епохе. Иако највише заслуга за отварање Музеја припада патријарху Варнави и професору др Радославу Грујићу, он је отворен тек за време патријарха Викентија, 1954. године. Експонати потичу из више извора, а највећи део сачињавају предмети из фрушкогорских манастира и цркава источног Срема, који су враћени из Загреба, где су се налазили током окупације у Другом светском рату. Остали инвентар састоји се из предмета који су пре 1941. године, за потребе Музеја, прикупили професори Радослав Грујић и Лазар Мирковић. У оквиру збирке Музеја заступљено је: црквено сликарство, портрети црквених великодостојника, стара српска гравира, рукописна и штампана србуљска књига, све врсте одежда, сакрални предмети, вотивни дарови, црквени вез, печати, историјска документа и др.

Зграда Патријаршије у Улици кнеза Симе Марковића 6 у Београду утврђена је за културно добро 1984. године (Одлука, Службени лист града Београда, бр. 23/84).

Литература:

1. Александар Кадијевић, *Београдски период рада архитекте Виктора Викторовича Лукомског (1920–1943)*, ГГБ, XLV–XLVI, Београд, 1998/1999, 115–132.
2. Марко Поповић, *Хералдички симболи на јавним здањима Београда*, Београд, 1997.
3. Бранко Вујовић, *Београд – културна ризница*, Београд, 2003.
4. Светозар Душанић, *Музеј Српске православне цркве*, Београд, 2008.
5. Група аутора, *Косанчићев венац*, Београд, 1979.
6. Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда.

Patriarchy Building

6, Kneza Sime Markovića Street

Today's Patriarchy Palace is located in the area of Varoš-kapija, i.e. Kosančićev venac, which became known as the toponym after 1872. In this part of Belgrade, which occupies a part of the Sava River slope, since the Turkish conquest in 1521, the Serbian settlement has been formed with its epicenter in the old church of St. Archangel Mihailo (which was located on the site of today's Saborna Church).

The period after the Sultan's edict (Hatisherif) from 1830 is particularly significant for further historical development of Kosančićev venac, when this part of the town became the seat of the Government, of cultural and religious life of the Principality of Serbia and when began his intense architectural and urban transformation. Over time, in addition to Saborna Church were built many other important buildings such as Konak (residence)

of Princess Ljubica, Archbishopric of Belgrade and Karlovac, State Printing Office, National Office and Magistrate, National Library and others. In addition to the mentioned public and private buildings important for the history of Serbia, much of the original urban structure of Kosančićev venac has been preserved, as well as some extraordinary architectural achievements, so that, this part of the town stands for a specific environment, largely representing historical look of the old Belgrade. It is therefore a layered space, of noticeable architectural, urban and historical values, which is one of the most important material testimonies of Serbian history in the period from the late 18th to early 20th century and therefore, protected as a cultural monument of great value.

The Patriarchy Palace as a center of ecclesiastical authority of the Serbian Orthodox Church, was built on the plot of the above-

mentioned old Archbishopric of Belgrade and Karlovac building, which dates from the mid-19th century and the period of its construction corresponds approximately to the period of the construction of Saborna Church. The history of the inner space of the old Archbishopric is very interesting. The property on which the building of the Archbishopric palace was situated was bought in 1818 by the Serbian state and next to the Archbishopric there was even the residence of Prince Miloš. The building was designed as one-storey building, in a simplified way and with plain architectural sculpture. Yet, despite its modest architectural concept, it represented a significant historical value and as such, it was honored by Patriarch Barnabas by ordering from the prominent artist Kosta Hakman to make a painting of it, prior to its demolition. It is interesting that to the same order Hakman did a painting of a

small building located in the depth of the Archbishopric's yard. A tradition saying that inside was kept Karadjordje's head before it was sent to Constantinople, is connected to this modest building. Immediately after their completion, both paintings were delivered to Patriarchal Museum in Sremski Karlovci.

Due to poor condition and dilapidation of the old Archbishopric building, it was decided to demolish it and to build a new building on its plot. The initiative for the construction of the representative Patriarchy Palace in Savinac was launched in 1930. Given the prolonged and uncertain construction of the Temple of St. Sava on Vračar, which delayed the planned realization of other church buildings in the future St. Sava Square, it was decided to raise a new building for the seat of the Serbian Orthodox Church, after the design by architect Viktor Lukomski, on the plot of the former Archbishopric building, until the construction of the complex in Savinac. In 1932 Russian architect Lukomski developed the design, and the Patriarchy building was built in the period between 1932 and 1935. Upon completion of its construction, the Patriarchy building received very favorable ratings from the public of that time, and in the press it was described as "impressive, monumental building, whose simplified Neo-Byzantine style satisfies ecclesiastical part of Belgrade".

Due to the significant incline of the terrain towards the Sava terrace, the building had an unequal number of floors on the lateral longitudinal sides. The facilities of the Serbian Orthodox Church, offices, archives and a hall for a spiritual court are located in the basement and on the ground floor. The first floor is entirely reserved for the patriarch and includes apartment, cabinet, chapel, library, dining room, reception hall and an apartment for the high guests. On the second floor there are working premises - meeting rooms, assembly hall for the bishops, the Synod and the Patriarch's Council. An annex with apartments for the church dignitaries is attached to the eastern block. The inner courtyard contains a chapel dedicated to St. Simeon the Myrrhophore above which

risers a monumental dome. Besides the function of the seat of the Serbian Orthodox Church, the building contains two very important cultural institutions: the Museum of the Serbian Orthodox Church and the Patriarchy library.

The architecture of the Patriarchy building has a very complex and heterogeneous solution. With its stylistic features it needed to satisfy the conservative customers, and therefore, it was designed as a free reinterpretation of architectural heritage of the Byzantine cultural sphere. National style is presented primarily in the pyramidal structure of gradually superimposed mass, vaulted niches, arches, consoles and details of plastic and painted decoration. Yet, the spirit of academism is visible in the very disposition of the floor plan and in the arrangement of rooms, in the three-part horizontal division of the facade zones, regular forms of the apertures and in emphasizing the string-course cornices and in the strict use of the secondary plastic. The influence of that time dominant modernist ideas is identified in simple neutral surfaces of the facade and in characteristic rectangular windows on the highest floor of the lateral wings. The interior is shaped in a representative way, but with a certain rigor, according to its function.

Within the facades processing, stands out the massive and ceremonially processed portal, facing the Saborna Church. This portal is characterized by the monumentality accentuated with characteristic, deformed short pillars, which represent a distinctive motif of church architecture of Russian immigrants in Serbia. Distinctive visual quality of this part of the facade is given by a relief emblem and a mosaic. Above the semicircular entrance, the renowned sculptor Vladimir Zagorodnjuk performed the relief emblem of the Patriarchy, wreathed with Bishop's miter by two angels. Above the portal is a mosaic representing St. John the Baptist, made after the drawing by painter Vladimir Predojević.

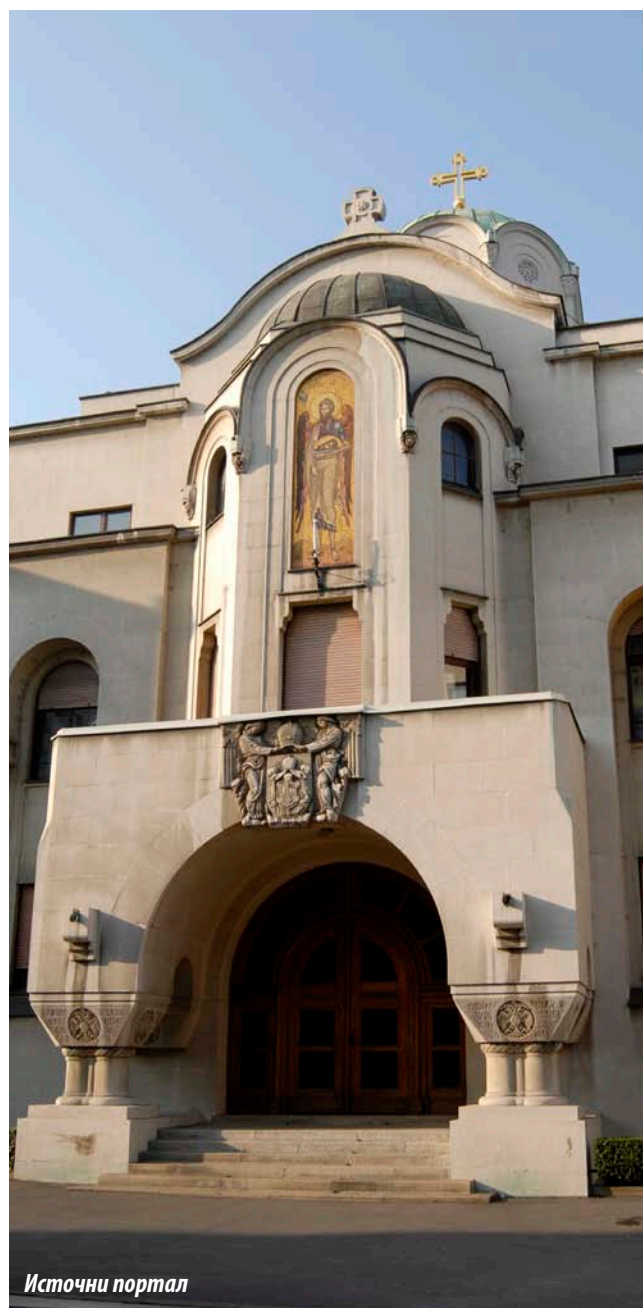
Especially important is the rich collection of the Museum of the Serbian Orthodox Church, located within the Patriarchy building, which has an extraordinary religious, cultural and historical

value. Since its founding the purpose of this institution has been to unite and show the overall development of the Serbian Orthodox Church in one single place, without highlighting any diocese, person or epoch. Although most credit for the opening of the museum belongs to the patriarch Barnabas and Professor Ph.D. Radoslav Grujić, it was open only during the patriarch Vikentije, in 1954. The exhibits come from several different sources, while majority of the objects come from the monasteries of Fruška Gora and churches in eastern Srem, which had been returned from Zagreb, where were located during the occupation in World War II. Other inventory consists of the items that, before 1941, were collected for the needs of the museum, by professors Radoslav Grujić and Lazar Mirković. In the Museum's collection are represented: church paintings, portraits of church dignitaries, old Serbian engravings, manuscripts and printed Serbian books, all kinds of vestments, sacral objects, votive gifts, church embroidery, stamps, historical documents and others.

The Patriarchy building in 6, Kneza Sime Markovića Street in Belgrade was declared a cultural monument in 1984. (Decision, "Official Gazette Belgrade" No. 23/84).

Bibliography:

1. Aleksandar Kadijević, *Belgrade Period of Architect Viktor Lukomski Viktorovič (1920-1943)*, GGB XLV-XLVI, Belgrade, 1998/99. 115-132.
2. Marko Popović, *Heraldic Symbols in Public Buildings of Belgrade*, Belgrade, 1997.
3. Branko Vujović, *Belgrade - Cultural Treasure*, Belgrade, 2003.
4. Svetozar Dušanić, *Museum of the Serbian Orthodox Church*, Belgrade, 2008.
5. Group of authors, *Kosančićev venac*, Belgrade, 1979.
6. *Documentation of Cultural Heritage preservation Institute of Belgrade.*

Источни портал

ЗГРАДА ПАТРИЈАРШИЈЕ

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда

За издавача: мр Милица Грозданић, директор

Текст: Александар Божовић

Лектура: Татјана Тодоровић

Превод: Јелена Топаловић – Китановић

Графички дизајн: Лука Прокић

Фотографија: Снежана Неговановић,

Фотодокументација Завода за заштиту споменика културе града Београда

Тираж: 1000 примерака

Штампа: ЈП „Службени гласник“, Београд

Београд, 2011

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Издање је омогућио Град Београд,

Градска управа, Секретаријат за културу

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade